

ŞEHZADE MUSTAFA'NIN ÖLÜMÜNDE MEDHALI OLAN VEZİR-İ ÂZAM RÜSTEM PAŞA'NIN İKİNCİ SADARETİNDE YENİÇERİLERİN AĞALARINDAN ŞİKÂYETİ HAVİ KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN İLE RÜSTEM PAŞA'YA PEK AĞIR MEKTUPLARI

Ord. Prof. İ. HAKKI UZUNÇARŞILI

Bir Mukaddime

Gazi Hünkâr Sultan I. Murad zamanında Çandarlı Kara Halil Hayreddin Efendi'nin tavsiyesi ve fiilen işi ele alması sebebiyle harplerde ve akınlarda esir edilen Hıristiyan çocuklarının yetiştirilmesiyle teşkil edilen acemî ve yeniçeri ocakları vaz edilmiş devşirme kanunu ile gelişmiş, disiplinli muntazam bir yaya ocağı haline gelmişti.

Yeni kurulmakta olan Osmanlı devletinin maaşlı merkez kuvvetini teşkil eden yeniçeriler hizmetleri cihetiyle devletin diğer kuvvetlerinden daha imtiyazlı idiler. Murad Hüdavendigâr kurduğu yeniçeri ocağını sıkı bir nizama bağlamış ve bu nizama aykırı küçük bir harekete bile müsamaha etmemişti. Sultan II. Mehmed'in 1451 de hükümdar olduğu tarihe kadar yeniçeri ocağı tam bir itaatle hareket ve hizmet etmişti.

Fatih Sultan Mehmed'in ilk seferi olan Karaman seferinden dönüşünde yeniçeriler yolda iki sıra olup aralarından geçen padişaha "ilk seferinizdir" diye bahşiş istemeleri üzerine nizama aykırı olan bu küstahlığa canı sıkılan genç hükümdar, bunlara bir miktar bahşiş vermekle beraber yeniçeri ağasını derhal azl ile yayabaşları yani bölük kumandanlarını, yüz deynek vurdurduktan sonra ocaktan kovmuştur¹.

Osmanlı tarihlerinde görüldüğü üzere II. Bayezid ve oğlu Sultan Selim'in cülûsları esnasında bunlar tarafından adamları vasıtasıyla elde edilen yeniçerilerin nizamsız hareketleri ve edepsizlik-

¹ *Tarih-i Ebd'l-Feth*, s. 35.

leri malum olduğundan bundan sonra muhtelif sebeplerle bu şımarıklıklar artarak devam etmiştir.

* * *

Kanunî Sultan Süleyman 1520 'de hükümdar olduğu tarihten itibaren doğu ve batı seferlerinde ordusunun başında seferler yapması sebebiyle ordularının üzerinde büyük bir otoriteye sahipti. Bazan gerek rahatsızlığı ve gerek siyasî durum neticesi bizzat gidemediği seferlere vezir-i âzamı veya başka bir veziri serdar etmekte idi. Hükümdarlığının otuz dördüncü senesinde yaşı altmışı bulmuş ve vücutça epi yıprandığı için kendisi sefere çıkmayarak İran üzerine vezir-i âzam Rüstem Paşa'yı kapıkulu ocaklarıyla memur etmiş, kendisi Erdel (Transilvanya) meselesinden dolayı oraya da ikinci vezir Kara Ahmed Paşa'yı yollamıştı (1553) ².

Bu 960 H. (1553 M.) tarihinde Sultan Süleyman'ın yaşamakta olan büyüğü *Amasya* valisi Mustafa olmak üzere, Selim, Bayezid, Cihangir adlarında dört oğlu vardı. Bunlardan Mustafa, Sultan Süleyman'ın *Manisa* sancağında bulunduğu sırada 1515'de doğmuştu, Yaşı otuz sekiz olup diğer oğullarından Selim otuz, Bayezid yirmi sekiz ve Cihangir yirmi üç yaşlarında idiler. Büyük şehzade Mustafa şeklen büyük babası Yavuz Sultan Selim'e benzermiş; iyi tahsil görmüş, yeniçeriler tarafından sevilmiş, babasının yaşının ilerlemesi ve rahatsızlığı sebebiyle saltanata hırslı bir şehzade olmuştu.

Padişahın yaşı ilerledikçe Fatih Sultan Mehmed'in tedvin ettiği kanun üzere şehzadelerde de hayat kaygusu artıyordu. Elde bir veraset kanunu olmaması, saltanata geçen evlâdın kardeşlerini öldürmesinin kanun olması buna başlıca sebep oluyordu.

Sultan Süleyman'ın sevgili hasekisi yani zevcesi Hürrem Sultan, diğerlerinden daha çok sevdiği oğlu Bayezid'in, babasından sonra hükümdar olmasını istiyordu, bunun için anası ayrı olan büyük şehzade Mustafa'nın ortadan kalkması lâzımdı. Bu hususta damadı vezir-i âzam Rüstem Paşa ile zevcesi Mihrimah Sultan da çalışıyorlardı. Bir vesikaya göre Rüstem Paşa, şehzade Mustafa'nın imzasını taklit ederek onun İran Şahı Tahmasb ile mükâtebesine

² Erdel kraliçesi *Elizabet*, kendisine Macar kralı Ferdinand tarafından çeyizi mukabili verilen para ve oğlu Zigismund'a dukalık ve damatlık vadiyle, kraliçe memleketini Macar kralına terk etmiş. Bu hali haber alan Osmanlı hükümeti bunu tanımayarak şiddetle mukabeleye karar vermiş ve bu suretle durum nazikleşmişti.

ve dostluğa dair mektuplar uydurmuş ve cevaplarını almış imiş³.

Hürrem Sultan ile Rüstem Paşa'nın kendi aleyhinde çalıştıklarını haber alan şehzade Mustafa da kendisine taraftar arayarak bazı valilere mektuplar yollamıştı⁴. Sonraki olaylara göre yeniçerleri de elde etmişti. Bu sırada şehzadelerin sancakları değiştirilmiş, Manisa sancakbeyi Mustafa Amasya'ya, Selim Manisa'ya ve Bayezid de İstanbul'a yakın olarak Kütahya'ya tâyin edilmişlerdi.

* * *

Daha evvel işaret ettiğimiz gibi vezir-i âzam Rüstem Paşa 1553'de kapıkulu ocaklarıyla İran seferine çıkmış, Konya Aksaray'ına gelmiş, burada yeniçerilerin padişahı Dimetoka'da oturtup Amasya valisi şehzade Mustafa'yı hükümdar ilân edeceklerini casusları vasıtasıyla haber aldığından oradan ileri gitmiyerek durumu acele olarak padişaha arz etmek üzere, sipahiler ağası Şemsi Ağa ile Çavuşbaşıyı İstanbul'a yollayarak padişahın, bizzat askerinin başında sefere çıkmasının muvafık olacağını arz eylemiştir.

Bunun üzerine Sultan Süleyman ocakları geri döndürüp İstanbul'a getirterek bizzat sefere çıkmak suretiyle kendisinin, ordusunun başında sefere gidecek kudret ve kuvvette olduğunu göstermiştir. Padişah Karaman Ereğli'sine geldiği zaman Amasya valisi şehzade Mustafa babasının elini öpmek üzere otağ-ı hümâyuna gelmiş ise de evvelden alınan tertibat üzerine orada padişahı görememiş ve fecî bir boğuşmadan sonra boğulmak suretiyle öldürülmüştür⁵.

Şehzade Mustafa'nın bu suretle ölümü yeniçeriler arasında galeyani mucip olarak Mustafa'yı hükümdar yapmak ümitlerini söndürmüş, başlarındaki Gazi Padişah'a karşı ses çıkaramamışlar,

³ Vezir-i âzam Rüstem Paşa'nın şehzade Mustafa'nın mührünü taklit ederek Şah Tahmasb'a muhabbetnâme yazıp ittifak teklifini havi mektup Vastan Bey'i Zeynel Bey vasıtasıyla olmuştur (*Topkapı Sarayı Arşivi*, nr. 5103). Bu hususta vesikada tafsilât vardır.

⁴ Şehzade Mustafa'nın Bağdat Beylerbeyisi ile Diyarbekir Beylerbeyisi Ayas Paşa'ya mektupları (*Münşeât Mecmuası*, *Velîyyüddin Efendi Kitapları*, nr. 2735).

⁵ Şehzade Mustafa da saltanat hırsı olup müsait bir fırsat beklediğini, padişah hastalığında maksadını fiile koyacağını, Rüstem Paşa ve diğer bazı kimselere düşman olduğunu bir reml mütehasısı Rüstem Paşa'nın sadaretten azlinden sonra padişah'a arz eylemiştir. Yeniçerilerin, padişah'a olan arızalarından anlaşılacağı üzere, ocakların Mustafa'ya karşı bağlılıkları görülmektedir. Eğer Sultan Süleyman bizzat sefere çıkmayarak Rüstem Paşa askerinin başında bulunmuş olsa idi, bir saltanat tebeddülü olması pek muhtemeldi.

padişah onları teskin için bu işte rolü olan *Rüstem Paşa*'yı azlederek yerine ikinci vezir Kara Ahmed Paşa'yı vezir-i âzam yapmıştır.

Sultan Süleyman kendisine küskün olan ocaklı ile İran'a taarruz etmeden evvel *Diyarbakir*'de izn-i âm emriyle ocak ağalarıyla görüşmüş, onlardan sadakat teminatını aldıktan sonra muharebeye girişmiştir.

Rüstem Paşa, azlinden iki sene sonra Hürrem Sultan'la kızı Mihrimah Sultan'ın, Rüstem Paşa'yı tekrar sadarete getirmek için Kara Ahmed Paşa aleyhine ihtiyar padişahı tahrik ile idamına sebep olmuşlar ve tasavvurları gibi Rüstem Paşa'yı tekrar vezir-i âzam tâyin ettirmişlerdir (1555). Rüstem Paşa bu ikinci sadaretinde yeniçeri ocağını sıkı bir nizama bağlamak ve sindirmek için oraya bir müddet sonra kendisine damat yapacağı⁶ ve henüz pek genç olan ve yeniçerilerin tâbiri üzere "ağzı henüz domuz eti kokan" bir macarı (Ahmed Ağayı) tâyin ettirmek suretiyle ocaklıyı iyice sıkmıştır.

* * *

Yeniçerilerin padişah'a ve vezir-i âzam Rüstem Paşa ile ikinci vezir Semiz Ali Paşa'ya olan mektupları Rüstem'in bu ikinci sadareti zamanında olup takribî olarak tarihi 965 H. (1558 M.) veya az sonradır. Yeniçerilerin, ağaları aleyhindeki şikâyetlerine ve tehditlerine rağmen ağaları, 968 H. (1561 M.)'de Rüstem Paşa'nın ölümünü müteakip Beylerbeyiliğe (iki tuğlu paşalığa) nakledilmek yani terfi etmek suretiyle değişmiştir.

Suretlerini aynen makaleye koyup fotokopilerini de ilâve ettiğim bu mektuplardan padişah'a takdim edilen hakareti havi mektup ağır olup bunda ocaklının şehzade Mustafa'ya taraftar oldukları açıkça görülmektedir. O tarihlere kadar yeniçeriler dileklerini ağaları veya vezirler vasıtasıyla padişah'a arz ederlerken hiddet ve gayızlarından dolayı bizzat padişah'a hitap etmek suretiyle ariza takdim etmişlerdir. Bu mektuplardan istidlâl edildiğine göre evvelce bilvasıta şikâyetlerini yapmışlar ve müessir olmayınca mektup takdimiyle tehdide kalkışmışlardır.

⁶ Rüstem Paşa'nın Mihrimah Sultan'dan doğmuş olan Ayşe Hanım Sultan ile bu Semiz Ahmed Ağa evlenmişlerdir. Ahmed Ağa, sonra beylerbeyi, vezir ve nihayet Sokullu Mehmed Paşa'nın vefatında ikinci vezir iken 987 H. (1579 M.)'de vezir-i âzam olmuştur.

Yeniçerilerin mektuplarının esası ağalarından şikâyetleridir. Mektuplarında yeniçeri ocağının kuruluşundan itibaren şimdiki ağaları gibi zalim bir ağanın gelmediği ve bu ağanın tecrübeli bölük başıları birer bahane ile *Erzurum*'a kalelere gönderdiğini, gidenlerin bir kısmının İran'a kaçarak orada tüfek adedinin arttığını, babası Sultan Selim'in kul ahvaliyle bizzat meşgul olduğunu, halbuki şimdi padişah'ın bir alay zalime itimat ederek kendilerinin şikâyetlerini dinlemediğini, henüz ağızda domuz eti kokan macarı (yani ağalarını) başlarına getirdiğinden⁷ saymakla bitmiyecek bu hallerden dolayı bıçağın kemiğe dayandığını bu sebepten şerrinden kurtulmak için fesat çıkarıp kan döküleceğini ve bu hale de kendisinin (padişah'ın) sebep olacağını arz ettikten sonra :

“Sözün doğrusunu söyleriz, senden dahi oğullarından dahi ve paşalarından dahi bîzar olduk; bir fesad ederiz ki Mustafa Ağa zamanında⁸ olan fesad bunun zerresi ola nolaydı; Sultan Mustafa ölmekten biz kırılıydık. Senden sonra bu oğulların dahi senin yerine gelip anların zamanında bir acemi gâvurdan gelmiş huyu, suyu bilinmez oğlan gelip ağa olup bize nâhak böyle eza ve ceza ede, hor ve hakir olavuz.”

Dedikten sonra âhır ömründe Allah'tan korkup bu haramzadenin, üzerlerinden kaldırılmasını ve söyleyeceklerini söyleyip Rüstem Paşa ile Ali Paşa'ya da mektup yazdıklarını beyan etmişler ve sonra :

“Ne devletsüz başımız var imiş ki Sultan Mustafa gidip biz kalmak” deyip ve “Sultan Mustafa sağ olsa idi, iş başka türlü olurdu.” mütalâasında bulunmuşlar ve sonunda bu macar gâvurunu tepelemek işten bile değilse de padişah'ın şeref ve haysiyetinin muhafazası için

⁷ Yeniçeriler, ağalarının Macar asıllı olduğunu söylüyorlar. Bizim tarihlerde Arnavud olduğu kayıtlıdır. Yeniçerilerin mektupları Rüstem Paşa'nın ikinci sadareti zamanında takdim edilmiş ve ağanın da bir müddet sonra ocaklının yazdıkları gibi Rüstem Paşa'ya damat olduğu da malum olduğuna göre ağanın adının Ahmed olduğu anlaşılıyor. Yeniçeriler belki yanlışlıkla Macar demişler veyahut da Macar olup tarihler yanlışlıkla Arnavud göstermişlerdir. Bu cihetler meçhuldür. Dikkat edilecek nokta mektupta şikâyet edilen ağanın damat olacağı kayıtdır; filhakika o ağa da damad olarak Ayşe Hanım Sultan'ı almış olmasıdır ve adı da Ahmed'tir.

⁸ Bu Mustafa Ağa'nın, II. Bayezid'in *İstanbul*'a gelip cülüsüne kadar yeniçeriler tarafından yapılan yağmalarda yeniçeri ağası bulunduğu görülüyor. Yavuz'un cülüsü esnasında 918 senesinde de diğer bir Mustafa Ağa yeniçeri ağası idi.

keyfiyeti arz eylediklerini ve sofı diye itımad ettiği ağanın yalıda kaç meyhaneye ihdas ettiğini teftiş ettirmesini de şikâyetlerine ilâve eylemişlerdir.

Yeniçerilerin Rüstem Paşa'ya gönderdikleri mektup "*Rüstem Paşa Hazretlerinin hak-pâ-yi şeriflerine yeniçeri kullarının arz-ı halı*" diye başlamaktadır. Bunda kendisinin:

Evvelki padişah vekilleri gibi kul ahvaliyle meşgul olmayıp kendisine müracaatlarında "ben bilmem ağanız bilür" diye başından savdığını, halbuki ağalarının zulmünden bunaldıklarını, hallerinden padişahı haberdar etmediğini, damat yapmak istediği ağanın zulmüne dayanamıyarak bir fesad çıkaracaklarını, kabahatli yeniçerileri, evvelce Rumeli'ye gönderirlerken bu ağa, *Erzurum*'a yollayıp oradan kaçıanların tüfenkleriyle kızılbaş kuvvetlerini arttırdıklarını ve yeniçeriler koyun sürüsüne benzer taife olup birine olan cümlesine olduğunu beyan ile mektuplarını örtbas etmemesini, çünkü padişah'a da takdim eylediklerini beyan etmişlerdir.

Yeniçerilerin bu mektubu Rüstem Paşa'nın ikinci defa sadrazam olmasından sonra yani 962 H. (1555 M.) tarihini müteakip verilmiştir. şimdi bu mektupları aynen naklediyorum. Padişah'a takdim edilen aynı ibareli, aynı numarada birbirinin benzeri üç mektup vardır.

Padişah'a olan mektupların hükümdarın eline geçmemesi ihtimaline binaen kendilerine taraftar olanlardan üç vasıta ile takdim edildiği anlaşılıyor; her üçü de padişah'ın eline değerek zayı olmuştur. Mektupların yazılış tarzı resmî üslûptan ayrı olarak sade ve bugün de pek iyi anlaşılacak kadar selis olup XVI. asır ortalarındaki ifade ve tahrir tarzımızı göstermesi itibariyle de mühimdir.

Yeniçerilerin Arızalarının Sureti ⁹

Devletlü hünkârın ayağı toprağına yeniçeri kullarının arzıhali budur ki . . .

Hâliya ağamız olan kimesnenin elinden âciz ve fermânde (fürûmânde) kaldık. Âl-i Osman peyda olalu ve yeniçeri, yeniçeri olalu böyle zalim, böyle haramzade müfsid, suret uğrusu şeytan sofusu azyemez ağa ne gelmiştir ve ne gelecektir; bunun zamanında yeniçeri olmaktan gâvur olmak yeğdir. Devletlü Pâdişah! sen bunu adam

⁹ *Topkapı Sarayı Arşivi*, nr. 5856.

sanursın; bu adam değildir; bu şeytan aleyhüllâne kendûsidir. Hayf yazdık, senin buna ittüğün itikada. Hâşâ ve kellâ bu, senin terbiyende büyümüş ola. Yazuk değil midir? Ne hak bilür ne şeriat bilür bir zalim müfsiddir kanden geldi? Evvelâ her kim bunu ortaya getürüb ağa olmasına sebep olduysa Tanrı rahmetinden mahrum ola. Gün olur mu ki seni mazlemeye koymıya. Bîgünâh bunca kişinin dirliğine mâni olup ve nice kimesnenin dahi katline sebep olur; âhirette bunun cevabı senden mi talep olunur, yoksa kendusinden mi? Niçin görmezsin, Pâdişah-ı âlem-penâhsın, hak katında ne cevap vereceksin? Kendu sikârı (şikârı) kande bir oğlan var ise ileru çeküb yaban oğlanlarına yayabaşılık ve bölük başılık virüb, kande bir ihtiyar var ise bir bahane ile ya *Erzurum* hisarına veya dizdarlığına çıkarur oldu; atan ve deden zamanında yeniçeri kullarının bir günâhu oldukta Rumelinden gayrı yere çıkarmazlardı; bu ağanın zamanında *Erzurum*'a gider oldu, kızılbaş gitmesi kolay olsun. Teftiş eylen, görürsüz. Bu ağa zamanında ulûfesi kesilen yeniçerilerin kaç kızılbâşa çıkıp gitmiştir. Elhamdülillâh İslâm Pâdişahısın, her ne yire ki kasd etsen elün yeter. Bu mel'un, ağa olmazdan evvel kızılbaş ne miktar tüfenklüye kadir idi, şimdi ne kadar tüfenklisi vardır kutlu olsun. Sancak beylerinde şimdüye değin معروس pek yok idi. Bu ağa zamanında gidilere dahi sancak verilür oldu; kuyumcu Kasım ki kendüye üskûfler ve kemerler işlemekle. Bunca kulların var ki kimi atan ve deden kuludur. Ol zamandan beru taş yasadnub toprak döşenüb hizmette dururlar, anlara ancak müyesser olmaz, kuyumcu Kasım gibi kızı sohbetinde gidilikle meşhur iken ana sancak alıverirsın. Gafilisin. Bu mel'unun kangî fesadını ve kangî kabahatini idelüm, feemmâ ol hacetimiz değildir, ancak canumuz acıdığından söylerüz. Bizim günâhımız nedir ki bu macar kâfiri ki dün gâvurdan gelmiş, henüz tomuz eti ağzında koka duruyor¹⁰, bize havale idesin. Nâhak ırzımızı ve namusumuzu pâymal edip türlü türlü hakaretler ider, eğer günâhımız var ise kendu elinle bizi öldür, bir uğurdan kurtulalum. Âdil Pâdişah oğlusun. Atan kimesneye îtimad etmezdi, kulun ahvalini kendi görürdü. Sen bir alay zalime îtimad edüb irha-i inan etmişsin, onların ise eksükleri değildir, her kangisine varup halimizi ağlasavuz "ben bilmezim ol ağanızdur, ol bilür" deyu cevap ederler. Ya biz halimizi kime ağlaya-

¹⁰ Bu ağanın, henüz genç olup yeniçerileri sıkı bir disipline sokmak üzere Rüstem Paşa'nın ikince sadaretinde tâyin edilmiş olduğu anlaşılıyor.

lum, elhasıl sabır ve takat kalmadı. Bıçak söküşe erdi, gayetle canumuz acıduğundan sana arzihal-ı itdük. Ya bu zalimi bizden gider bizi bunun şerrinden halâs eyle yahut bir küllî fesad ederiz, nice can telef olup nice Müslümanın rızkı zâyi ola, ırz ve namusa hanel geldüğünden gayrı hak katında dahi mes'ul olursun, vebali boynuna. Elhasıl sözün doğrusunu söylerüz. Senden dahi ve oğullarından dahi ve paşalarından dahi bîzar olduk. Bir fesad iderüz ki Mustafa Ağa zamanında olan fesad bunun zerresi ola nolaydı. *Sultan Mustafa* ölmekten biz kırılıydık. Senden sonra bu oğulların dahi senin yirüne gelüb anların zamanında böyle bir acemi gâvurdan gelmiş hudu südü bilmez oğlan gelib ağa olub bize nâhak böyle eza ve ceza idib hor ve hakir olsavuz gerek. Hem âhır ömründür¹¹, Allah'tan kork, bizim halimizi gör. Adam kıtlığı değildir, bu haramzadeyi üzerimizden gider, şerrin def eyle ve illâ olacağımı biz dedik, sonra günah bizden değildir ve bu hususta bir mufassal kâğıt dahi Rüstem Paşa'ya ve Ali Paşa'ya¹² atub dururuz, anları göresiz. Vay bize ne devletsüz başımız var imiş ki Sultan Mustafa gidüb biz kalmak. Bari ol sağ imişse, iş bir türlü dahi olurdu. Evvelâ bu bizüm çekdüğümüz nedir? Buna kim katlanur. Her gece odaya geldiğimizce koyun bıçağa gider gibi ardumuza bakub dururuz ki bu gece kimin beratı gelür deyu. Gel Devletlû Pâdişah nola Pâdişah oldun ise hele bu kulların halin dahi insaf eyliye. Böyle bir zâlimi havale eyleyip hor ve hakir ettirmek olmaz. Bu miskinlerin içinde nice emekdarların vardır, bize dahi hayf değil midir? Sen esirgemezsen ya bizi kim esirgesün. İlerü zaman yeniçerileri gibi şarabta, avratta ve oğlarda değilüz, kavga ve galebede değilüz, beş vakit namazımızda ve hayır duanızdayüz, belki fesad ve şenaat eden yine bir kaç dinar vermekle eyü olur; biz mücrim ve günahkâr oluruz. Vallahilazım adımız yeniçeridir. Şare (şehir) pazara çıkamazız. Bu ağanın zamanında şöyle hor ve hakir olduk ki şarda ve pazarda at oğlanı bizi döğör oldu, korkumuzdan kimesneye söyleyemez olduk. Allah'tan reva mıdır? Geçende kenduye bir kâğıt yazub atduk, bulayki insafa gele deyü. Ezayı ve cefayı dahi ziyade etmeğe başladı, meğer senin rızan var ola ki böyle ider. Eğer senin dahi rızan var ise malûm oldu ki açıkla (açıkca) bu tâife bir fesad ettikleri ister imişsin? Bunu

¹¹ Bu tarihlerde Sultan Süleyman takriben altmış beş yaşında idi.

¹² Rüstem Paşa'nın 968 H. (1561 M.) 'de ölümünden sonra vezir-i âzam olan ve yeniçerilerin mektuplarındaki tarihte ikinci vezir bulunan Semiz Ali Paşa.

dahi fehmetmez misin ki bunun körlüğüne şehre od atalar, son nedamet faide etmez mi? Bu ezaya biz mütehammil olmayub bu macar gâvurun çoktan hakaretle depeler idük, lâkin senin ırzını sakınub yolundan sana arz itdük, eğer giderdik kavgayı def itdük hoş ve illâ olan fesadın ve fitnenin vebali boynuna olur bilmiş olasın. Dahi durub bakmak olmaz, vallah vallahi fesad ideriz onat âgâh ve haberdar olasın. Sayirlerde şaraba yasağ idersin, sofu deyû itimad ettiğün ağa yalıda kaç meyhane ihdas etmiştir teftiş eylen göresiz.

Yeniçerilerin Rüstem Paşa'ya Mektubu¹³

Rüstem Paşa Hazretlerinin hâk-pâ-yi şeriflerine yeniçeri kullarının arzı budur ki Pâdişah canibinden sizin yirünüze Pâdişah vekili olanlar her biri kendü zamanında Pâdişah kullarının hal ve ahvallerin yoklayıp her kişinin halini Pâdişah Hazretlerine arz ederlerdi. Şimdi sen vekil oldunsa kendü hevanda olub bizüm halimizi bilüb dahi tegâfûl idüb bizüm halimizi Pâdişaha arz etmiyesin. Her kangî zulme uğrayıp halini sana arz etmeğe geldikte “ağa olan bilür ben bilmezim” deyu Sava suyun açdırırsın¹⁴. Pâdişah ise İslâm Pâdişahıdır. Dört duvar arasında kimesnenin halinden haberdar değildir, “vezirlerim” vardır; ve her kişinin ağası vardır, her kişinin uğrusun onlar bilür deyû bir alay zalime itimad etmiştir. Kimesnenin halini bilmez ve bilmek dahi eksüğü değildir. Bundan murad nedir? Bize eza ve cefa etmekten muradınız bu mudur ki canımız acıguyle bu köpeği öldürdüb bir küllî fesad olub senin ırzın pâymâl olub evin ve barkum yağma olub ve nice kimesnenin malı ve rızkı telef ola. Yarın âhirette ne cevap verirsin. Bu zalimin bize itdüğü eza ve cezayı bilürsün niçin Pâdişah'a doğrusun dimezsın? Yoksa hatırın sakınursın, güveğü idinmek istersin. Evvelâ ya Pâdişah'a vukuu üzere arz eyle ve yahut dahi çâremüz kalmadı, bir küllî fesat etmek mukarrerdir, bilmiş olasın. Sonra bilmedüm demek fayda etmez. Pâdişah'a dahi arz verilmek mukarrerdir. Elhasıl dirlik değil canımızdan bîzar olmuş bilesiz. Doğrusu çok zamandır ki yeniçeri ummuyup dahi bir vezirin kapısına evvelki gibi ciğer asmaz oldular. Anınçün yeniçeri böyle hor ve hakir olmuş, ama inşallah bir kaç günden sonra görürsün ne fesad olur.

¹³ *Topkapı Sarayı Arşivi*, nr. 5856 ve 6340.

¹⁴ *Sava nehri* Hırvatistan'dan geçtiğinden vezir-i âzâmın Hırvatlığına işaret veya darbu mesel olmak gerek.

Bu ağanın cümle kabahatinden biri budur ki bu ocağa itdüğü zararından gayrı din-i İslâma dahi zararı budur ki evvel zamanda yeniçerinin bir cerime ile hisara çıkmalû olsa *Rumeli*'ne çıkarurlardı; şimdi bu ağa *Erzurum*'a gönderir oldu. Bu makule *Erzurum*'a hisara çıkanlardan kaç tüfenğiyle çıkıp kızılbaş gitmekle şimdi kızılbaşın ne miktar yeniçeriye mâlik olmuştur, tettebbu itdüresiz. Divan (Ağa Divanı) bir yoldaşın ulûfesi kat' olmaya veyahut hisara atılmaya. Biz hod bir koyun sürüsüne benzer tayfayuz, birimize ne olursa cümlemüzedir. Bunca yoldaşlara nâhak hakaret olmuştur. Bugün onlara ise yarın bize. Elhasıl bilmiş olasın cümlemiz ölüm eri olmuşuz. Bu kâğıdı ört-bastır dime, Pâdişah Hazretlerine dahi kâğıt atub bildirüb dururuz. Senden kâğıdı isteyecektir bilmiş olasız.

Biçaregân
Piyadegân